

Teodor Cotelnic

**Preocupările sociolingvistice ale academicianului
Nicolae Corlăteanu**

Pe parcursul celor peste șapte decenii de activitate științifică și pedagogică desfășurată cu multă trudă pe ogorul filologiei românești, academicianul profesor Nicolae Corlăteanu a avut de înfruntat mai multe praguri și obstacole. Evenimentele din iunie 1940 l-au găsit la baștină. Asemenea intelectualilor basarabeni, care nu reușiseră să se refugieze peste Prut, tânărul Corlăteanu, devenit peste noapte cetățean sovietic, a trebuit să se adapteze, deși nu atât de ușor, la alte situații cu totul diferite (chiar contrare) privind omul, personalitatea lui și concepțiile de viață în noul anturaj. Cu alte cuvinte, condițiile erau extrem de grele. Dat fiind că la Chișinău după instalarea regimului administrativ totalitar comunist n-a putut să-și găsească un loc de muncă, a fost nevoit să plece în orașelul Ocnîța (județul Soroca), activând ca învățător de limba și literatura moldovenească la școala feroviară din localitate. Aici fostul absolvent al Universității cernăuțene cu o excelentă pregătire filologică (licențiat în drept și litere) este zguduit de deportările din vara anului 1941, când colegii dumnealui, mult stimații profesori Paul Vătămanu și Eugen Procopie au fost ridicați și duși în Siberia, plătind cu viața numai de aceea că primul publicase mai multe cărți, printre care și *Geografia județului Soroca*, iar al doilea pentru că fusese director al liceului „A. D. Xenopol” din Soroca până în iunie 1940.

De reținut însă în acest context că în perioada sovietică în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească lingvistica, literatura și istoria, fiind discipline politizate, erau domenii de investigație destul de dificile. De aceea în fața ființei acestui om generos și blând, înzestrat cu un excepțional har de cercetător, se reflectă drama intelectualului și, în genere, a românilor basarabeni și bucovineni, sortiți să trăiască și să trudească sub regimul totalitar. Unicul mijloc de supraviețuire a românilor în acele condiții era supunerea dintotdeauna în fața destinului, singura consolare găsimu-și-o în munca prestată zilnic. Cu datoriile ce-i reveneau: fie că era vorba de uzina de tancuri nr.183 din Nijnii Taghil din timpul războiului sau Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în domeniul istoriei, economiei și literaturii evacuat la Buguruslan (reg. Orenburg), fie că ne referim la activitatea pedagogică de la Universitate sau cea de cercetător de la Institutul de Limbă și Literatură (ulterior devenit Institutul de Lingvistică, apoi Institutul de Filologie) din cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova. Indiferent de funcția prestată și de locul de muncă, și-a îndeplinit conștiincios toate obligațiile.

N. Corlăteanu a activat un timp îndelungat în perioada regimului totalitar comunist din ex-URSS într-un mediu social destul de complicat, în care populația băștinașă majoritară din republică, la fel ca și popoarele neruse din fosta Uniune Sovietică, era lipsită

completamente de drepturile și libertățile necesare dezvoltării firești a popoarelor lumii, fiind supusă unui proces intens de deznaționalizare și rusificare. Pentru a grăbi desfășurarea acestui proces brutal de asimilare, conducerea totalitară comunistă denaturează glotonimul autentic *limba română* și etnonimul *român*, substituindu-le contrar adevărului științific și istoric prin glotonimul *limba moldovenească** și etnonimul *moldovean/moldoveni*, crezându-se că astfel va putea să deformeze mai rapid conștiința națională a autohtonilor basarabeni și transnistreni și să-i facă să uite cât mai repede cine sunt și ce limbă vorbesc de fapt. În acest scop li s-a inoculat metodic și sistematic pe toate căile, mai ales elevilor, studenților, cadrelor didactice și intelectualilor că ei ar vorbi cu totul altă limbă decât cea utilizată de consăngenii lor de la vest de Prut și că s-ar deosebi de aceștia din punct de vedere etnic.

În această ordine de idei trebuie menționat că denaturarea glotonimului și etnonimului băștinașilor și chiar a grupurilor etnice formate în baza migrațiilor de alolingvi era moștenită de la administrația țaristă din perioada când teritoriul dintre Prut și Nistru s-a aflat timp de 106 ani (1812-1918) sub oblăduirea Rusiei țariste. Astfel, conform recensământului populației din 1897 al Imperiului Rus, efectuat de demnitarul administrației țariste, băștinașii majoritari din Basarabia erau numiți vorbitori ai *limbii moldovenești*, rușii – vorbitori ai *limbii velicoruse*, ucrainenii – vorbitori ai *limbii malorosiene*, găgăuzii – vorbitori ai *limbii turce*.

Această metodă era utilizată cu succes și la popoarele neruse din componența Imperiului. Astfel, ucrainenii erau numiți *malorosieni*, kazahilor li se spunea *kirghizi*, udmurților – *votiaci*, tuviniilor – *ureahoieni*, kirghizilor – *kara kirghizi*, bakașilor – *tătari din Minusinsk și Abakan*, marienilor – *ceremiși*, hanților – *osteaci*, mansilor – *voguli* etc. În toate documentele administrative limba ucrainenilor era denumită *limba malorosiană*, limba udmurtă – *limba votiacă*, limba kazahă – drept *kirghiză*, mansiană – drept *vogulă* etc. [1, p. 22-23].

În asemenea împrejurări factorii sociali și extralingvistici erau considerați principali în „dezvoltarea și înflorirea” limbii naționale.

Sub influența nemijlocită „a fratelui mai mare”, Nicolae Corlăteanu, ca specialist de frunte în lingvistică, n-a putut să rămână indiferent față de unele probleme de sociolingvistică la modă în acea vreme: bilingvismul național – rus, interferența lingvistică la diferite niveluri ale limbii, soarta limbilor minorităților naționale în epoca socialismului dezvoltat, rusa – limbă de comunicare interetnică a popoarelor sovietice, rolul limbii ruse în dezvoltarea limbilor naționale din Uniunea Sovietică, interacțiunea național-lingvistică în societatea socialismului real etc.

Pledoaria prof. Nicolae Corlăteanu în favoarea adaptării în perioada postbelică (adică de la 1945 încoace) a *normelor limbii literare* pentru perfecționarea ortografiei, pentru promovarea românismului, munca de pregătire a cadrelor de viitori promotori ai limbii române și activitate științifică s-a soldat, în 1956, cu rezultatele scontate când a avut loc revizuirea temeinică a normelor ortografice și recunoașterea faptului că aceeași entitate glotică e denumită cu doi termeni diferiți: limba moldovenească și limba română.

* Aici și în continuare prin termenul *limba moldovenească* se are în vedere una și aceeași entitate glotică, al cărei nume corect este *limba română*.

Credem cu această ocazie că ar fi binevenit să cităm, mai ales pentru cititorul contemporan, acel pasaj despre unitatea lingvistică moldo-română, din manualul universitar *Curs de limbă moldovenească literară contemporană*, vol. I (redactori și responsabili A. T. Borșci, N. Gr. Corlăteanu), elaborat în 1956 de un colectiv de cercetători, în condiții sociale destul de riscante pentru autori. Iată cum este tratată unitatea glotică moldo-română: „Asta înseamnă, că amândouă limbile au un fond lexical comun și aceeași sistemă gramaticală, morfologică și sintactică, adică declinarea substantivelor, conjugarea verbelor, formarea și flexionarea tuturor celorlalte părți de vorbire, sistema formării cuvintelor, regulile de îmbinare a acestora, topica – toate acestea sunt absolut identice și nu se deosebesc prin nimic esențial. Aceasta înseamnă, prin urmare, că moldovenii și românii nu întâmpină greutăți în comunicarea dintre dânsii nici în vorbirea orală, nici în cea scrisă” [2, p. 31-32].

Referindu-se la reorientarea normei lingvistice, codificată intenționat în Republica Moldova, regretata lingvistă bucureșteană Mioara Avram avea să menționeze la Simpozionul Internațional cu tema *Norma literară în contextul diversității funcționale a limbii române* (Chișinău, 1993) că „este meritul incontestabil al intelectualilor basarabeni că încă în '50 au știut să profite de orice moment de relativă destindere internă și extremă pentru a-și orienta norma lingvistică din ce în ce mai mult după cea de peste Prut” [3, p. 36].

Fiind constrâns de regimul totalitar de a expune punctul de vedere oficial al potențialilor zilei de tristă pomină asupra mai multor probleme de sociolingvistică, bunul nostru profesor a infiltrat în articolele și studiile sale mai multe idei juste și gânduri sănătoase cu privire la rolul factorilor sociali în evoluția limbii, bilingvismul și multilingvismul în societate, interferența lingvistică, sociolingvistică și problemele funcției sociale în dezvoltarea limbilor, importanța limbii materne în dezvoltarea individului și a culturii naționale, necesitatea păstrării tradiției lingvistice și combaterea de către membrii societății a utilizării în graiul literar matern a elementelor dialectale, a împrumuturilor și a calcurilor nemotivate, precum și alte teme de sociolingvistică ce au constituit de-a lungul anilor obiectul de cercetare al autorului. Amintim doar câteva dintre aceste contribuții: *Социоллингвистика и проблемы развития общественных функций языков мира* – coautori Ю. Дешериев, Ф. Филин (1967), *Sur l'interaction linguistique romanoslave* (1968), *К вопросу о значении социального фактора в развитии языка* (1968), *Дифференциальное развитие языковых уровней в их отношении к социальной обусловленности* (1970), *Билингвизм и полилингвизм* (1972), *Роль культурных традиций в процессе взаимоотношения и развития языков* (1976), *Pentru păstrarea și cultivarea conștiinței naționale* (1990), *Integrarea lingvistică în realitățile europene* (1998) etc.

Desigur, în condițiile vitrege staliniste și ale stagnării, într-un regim ce amenința permanent existența fizică nu numai a unui individ, ci și a unor popoare întregi, N. Corlăteanu s-a văzut nevoit să recurgă în lucrările sale de sociolingvistică la un limbaj ezoteric, despre ce avea să declare mai târziu el însuși: „Numai astfel se putea în acele condiții menține trează conștiința de neam și de credință de apartenență la unul și același popor, la una și aceeași entitate națională” [5, p. 50].

Referindu-se la perioada de stagnare a limbii și culturii românești din stânga Prutului, N. Corlăteanu își amintește nu fără durere că „în procesul de infiltrare tot mai accentuată a limbii și culturii ruse, graiul nostru matern – ținut într-o aproape deplină izolare de matca românească – pierdea tot mai mult terenul mai ales în ceea ce privește aplicarea lui în practica vieții de toate zilele. În acea vreme în instituțiile oficiale ale republicii se vorbea aproape exclusiv în limba rusă. În rețeaua de comerț, telecomunicații de asemenea. În școlile medii și mai ales în cele superioare cam toate disciplinele se predau în rusește. Până și disertațiile la limba, literatura, folclorul nostru trebuiau scrise și susținute numai în limba rusă” [5-a, p. 68].

Firește, în această situație deplorabilă graiul matern al populației băștinașe, având o sferă limitată de funcționare, capătă tot mai mult un aspect macaronic de amestec al limbilor română și rusă, se transformă într-un surogat al limbii oficiale de prestigiu a statului.

Activând o bună parte de timp în condiții destul de precare, când peste mult pătimitul pământ basarabean s-a rostogolit de la răsărit tăvălugul rusesc al fricii și erorii, neobositul nostru savant și profesor, pentru a putea supraviețui și a nu fi pus la zid, la fel ca și alți lingviști cu renume din afara republicii (de exemplu, acad. români Alexandru Graur, Emil Petrovici, Ion Coteanu, precum și membrul corespondent al AȘ din Rusia Ruben Budagov, prof. universitar moscovit Samuel Berștein, prof. universitar din Sanct-Petersburg Rajmund Piotrowski ș.a.)* a fost constrâns să facă târg de conștiință, să susțină cursul politic al partidului comunist, să se conformeze politicii lingvistice antinaționale și antiștiințifice a timpului. Impus de guvernarea comunistă de atunci, a fost silit să adere la teoria pseudoștiințifică, evident politică, despre existența a două limbi și națiuni est-romane diferite – româna și moldoveneasca, să sprijine bilingvismul „armonios” moldo-rus, să admită înflorirea „așa-zisei” limbi moldovenești, să accepte îmbogățirea vocabularului și sintaxei limbii materne cu calcuri și rusisme etc. Toate aceste interpretări exagerate și deplasate, cu părere de rău, s-au strecurat în unele articole ale autorului. Este vorba de lucrările: *Rolul limbii ruse în dezvoltarea limbilor naționale în Uniunea Sovietică* (1962), *Limba rusă ca limbă de contact între popoarele din Uniunea Sovietică* (1963), *Egală între egale. Limba moldovenească literară în perioada sovietică* (1971), *În prietenie de limbi la popoarele frățești* (1979), *În constelație de limbi înfrățite* (1982), *Specificul bilingvismului în societatea socialismului dezvoltat* (1985), *Etape ale dezvoltării limbii moldovenești* (1988) ș.a. Majoritatea acestor articole și broșuri au fost scrise la comanda celor aflați la putere.

* Considerăm că aici e locul să amintim de referatul cunoscutului romanist rus, prof. Dimitrie E. Mihailci, ținut la Conferința unională de romanistică din 1961 la Chișinău, la care referentul avuse curajul să declare în public: „Toți oamenii de știință de până la mine, cum sunt M. V. Serghievski, V. F. Șișmariov ș.a., care au afirmat că limba moldovenească e de sine stătătoare au greșit. Până acum am recunoscut și eu existența «limbii moldovenești» așa cum ni se dicta de sus. Din punct de vedere politic «limba moldovenească» poate exista, dar din punct de vedere lingvistic este un nonsens”. Citat după o copie de casetă a prof. Vasile Melnic ce se păstrează în arhiva Casei Limbii Române. A se vedea detalii [4, p. 40-41].

Cu toate că era ferm convins de existența doar a unei singure limbi române pe ambele maluri ale Prutului, N. Corlăteanu folosea glotonimul „limba moldovenească”, pentru că, din motive bine cunoscute, altfel nici nu se putea în acele vremuri. Într-un interviu solicitat de colegiul de redacție al revistei Institutului de Lingvistică din Chișinău avea să afirme ulterior: „În ce mă privește, m-am străduit ca ideea unității lingvistice moldo-române să fie mereu prezentă, dar în forme, bineînțeles, acceptabile în vremea de grea cumpănă. Acest lucru e reflectat atât în lucrările lexicografice, cât și în monografia consacrată latinei populare (Moscova, 1974), se înțelege, că în condițiile stalinismului și stagnării în vorbele noastre mustea în surdină și disperarea, căci declararea deschisă a identității lingvistice moldo-române putea avea consecințele cele mai păgubitoare. Aveam exemplul viu al multor popoare sovietice (tătarii din Crimeea, nemții de pe Volga, cecenii și ingușii din Caucaz ș.a.), care au plătit scump pentru echitatea socială și națională spre care tindeau. Ne aflam atunci parcă în fața unui zid enorm, când nu poți nici să sperii, nici să disperi până la capăt, dar și să te dai cu capul de acest zid tot nu putea aduce niciun folos. De aceea am făcut ceea ce se putea face într-un regim care amenința în orice moment, în orice clipă ființa nu numai a unui individ izolat, ci și a unui popor întreg” [Ibidem, p. 70].

Cine încerca să se abată de la politica regimului totalitar, era declarat „dușman al poporului” și ostracizat pe viață. Aș aminti de soarta articolului doctorului în filologie Ion Vasilenco despre Constantin Stere, publicat în gazeta *Cultura Moldovei* (din 7 ianuarie 1963), pentru care autorul a fost declarat bolnav-psihic, internat cu forța în spitalul de psihoneurologie din Costiujeni și eliberat din funcție din Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Terorizat în acest fel, se sinucide, aruncându-se sub tren la 13 martie 1977.

La fel s-ar putea spune și despre Conferința unională organizată la Chișinău în 1972 cu contribuția lingviștilor din ex-URSS, consacrată problemei variantelor limbii prin prezentarea limbii române și a „limbii moldovenești” drept variante ale aceleiași diastem, în care se întrezărea ideea că avem una și aceeași limbă, și nu limbi diferite. În consecință, la indicația regimului de guvernare culegerea cu materialele conferinței a fost dată sub cuțit. Abia în 1976, după ce a fost citită cu lupa, ca nu cumva să se fi strecurat vre-o idee „subversivă”, lucrarea a văzut lumina tiparului. (A se vedea: *Типология сходств различных близко-родственных языков*: Chișinău; Editura Știința, 1976).

Cu toate că în acele situații de restriște sprijinea politica de preconizare a două limbi – română și moldovenească, N. Corlăteanu citează pentru fiecare caz aceleași forme diferite doar prin grafia lor, fapt care prin însăși natura lui venea în contradicție cu așa-zisa „teorie” a două limbi, pentru care, bineînțeles, a avut de suferit. Nomenclatura sovietică nu l-a iertat. Iată ce dezvăluie cu tristețe dumnealui în interviul deja citat: „Încă pe când eram director adjunct al Institutului, unii «habotnici» au căutat să-mi înseneze procese de naționalism în legătură cu faptul că spusesem undeva că amestecul de limbi poate duce la înghițirea treptată și dispariția totală a unei limbi care din diverse motive de natură economică, politică și culturală se află în poziții mai slabe față de o limbă vorbită de un colos. Devenit director, am fost mereu șicanat și chiar urmărit

în toate acțiunile mele, mai ales în timpul participării la congresele internaționale de slavistică (Moscova, 1958), de lingvistică generală (București, 1967), de limbi și literaturi romanice (București, 1968). De aceea am și renunțat apoi să mai particip la asemenea întruniri” [Ibidem].

În consecință, în 1969 este destituit din postul de director sub motivul că a publicat la Chișinău un dicționar rus-moldovenesc, iar la Moscova, paralel, unul rus-român, că a inițiat în presă, la radio și televiziune rubricile permanente de *Cultivare a limbii*, care, în interpretarea aparatului administrativ de comandă din republică, avea drept scop „ajustarea” limbii „moldovenești” la normele limbii române literare.

În cei circa 50 de ani de coexistență cu rusa, din cauza bilingvismului „armonios” și a uzurpării de către limba rusă a funcțiilor vitale ale limbii autohtonilor din Republica Moldova, româna din stânga Prutului a devenit un fel de cenușăreasă la ea acasă. Pentru asimilarea cât mai lesne a populației neruse din fostul imperiu sovietic, regimul administrativ comunist intensifică procesul de rusificare și deznaționalizare a acesteia. Conform unui articol-directivă din anii ’60 ai secolului al XX-lea: „Culturile și limbile popoarelor URSS se dezvoltă sub influența binefăcătoare a culturii ruse și a limbii ruse. În decurs de patru decenii de existență a puterii sovietice, limba rusă a avut un rol considerabil în dezvoltarea limbilor literare – în special a limbilor care anterior nu aveau scriere – mai ales în ce privește îmbogățirea structurii lor gramaticale” [7, p. 348]. Totodată aici se stipulează că pe lângă utilizarea pe scară largă a rusismelor, să se formeze un fond lexical comun, standardizat pentru toate limbile din URSS în scopul așa-zisei internaționalizări.

Pornind de la această teză ideologică, N. Corlăteanu acceptă fără rezerve un asemenea fond lexical comun tuturor limbilor vorbite în Uniunea Sovietică. În broșura *Egală între egale. Limba moldovenească literară în perioada sovietică*, despre care criticul și istoricul literar Ion Ciocanu avea să spună mai târziu că „ar fi fost mai bine să nu fi văzut lumina tiparului” [8, p. 109], profesorul scria: „Acest fond lexical comun se creează în zilele noastre, în epoca sovietică și cuprinde anumite categorii de cuvinte, printre care cele mai caracteristice sunt următoarele: termenii privitori la succesele științei și tehnicii contemporane (*telefon, telegraf, tractor, combain, cosmonautică, rachetă cosmică, rachetodrom* ș.a.), termenii referitori la viața economică, social-politică din perioada sovietică (*sovhoz, colhoz, soviet* ș.a.) [9, p. 17].

Vorbind în continuare de limba literară moldovenească din RASSM (1924-1940), Domnia Sa afirmă: „Noile condiții sociale au favorizat dezvoltarea limbii literare moldovenești nu numai din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ. În acest timp limba literară își lărgeste funcțiile sale sociale, folosindu-se la traducerea nemuritoarelor opere ale clasicilor marxism-leninismului, a unor lucrări din literatura rusă și universală, deservind nevoile de comunicare din toate sferele de activitate politică, socială” [11, p. 18]. Comentariile la citatele *supra* rămân pe seama cititorului.

Prin articolul *Etape ale dezvoltării limbii moldovenești*, scris la comanda CeCe-ului al PCM în toial „perestroikăi” gorbacioviste, în care se poleia realitatea sovietică din vremea aceea, se recunoștea univoc existența de sine stătătoare a așa-zisei limbi moldovenești sau se tănuia scrierea cu litere latine în RASSM, după părerea lingvistului

Nicolae Mățcaș, „academicianul Nicolae Corlăteanu s-a condamnat singur la izolare de Marea Mișcare pentru Eliberarea Națională în anii 1988-1989. Combatanții nu i-au iertat greșeala” [10, p. 78]. Primul a avut curajul să-l critice destul de aspru în presă temerarul Valentin Mândăcanu*. În eseu *Veșmântul ființei noastre*, publicat în revista *Nistru* (nr. 4 din 1988), dl acad. era blamat ca unul ce a promovat „teoria” celor două limbi romanice orientale, „înflorirea” limbii materne a băștinașilor basarabeni în perioada sovietică, funcționarea ei alături de limba rusă, bilingvismul „armonios” moldo-rus.

Fără îndoială, dascălul nostru universitar a suferit extraordinar de greu, în tăcere și izolare, tănuirea adevărului. Timp de 8 ani după întâmplarea de tristă pomină „obrazul savantului Corlăteanu a ars de jenă în fața propriei conștiințe, a științei pe care o reprezintă și în ochii lumii. Am putea să ne închipuim cât de greu a suportat bunul nostru profesor acest supliciu?” [12, p. 26-27]. După 8 ani de tăcere și izolare în „turnul de fildeș”, când gândirea lingvistică s-a eliberat din încorsetarea ideologică și politică, decanul de vârstă al filologilor din republică nu s-a mai lăsat de data aceasta influențat de dogmele politice impuse de potențații zilei, a avut tărie de caracter și curaj să izgonească sclavul din sine și să recunoască adevărul despre limba română ca unica limbă vorbită de românii de pretutindeni, inclusiv de cei din Republica Moldova. La Conferința *Numele corect al limbii noastre este limba română*, organizată de Institutul de Lingvistică al Academiei, de catedrele de specialitate de la instituțiile de învățământ superior, de Uniunea Scriitorilor și de revista *Limba Română* [Chișinău] la 20-21 iulie 1995, la care au participat parlamentari, filologi, istorici, filosofi, juriști, cadre didactice din învățământ, scriitori, oameni politici, lingviști din Federația Rusă și Ucraina, Domnia Sa a pronunțat clar adevărul științific și istoric. Reproducem acest pasaj din raportul de bază a dlui profesor: „Cât privește *limba literară*, limba model, exemplară, de care ne folosim mai ales în scris, în lucrările literare, științifico-tehnice, limba oficială din documentele noastre social-politice și administrative, ea trebuie numită limba română. Ea este limba normală, subdialectală, limba română literară, unică pentru toți românii (*moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni*, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA) [...], confirmarea limbii române ca limbă literară în Republica Moldova nu lezează cu nimic sentimentul general uman și conștiința națională ale vorbitorilor” [13, p. 82, 83, 84].

Putem aminti, de asemenea, participarea Domniei Sale (împreună cu specialiștii filologi Silviu Berejan, Nicolae Bilețchi, Anatolie Ciobanu și Haralambie Corbu) la pregătirea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova din 28 iulie 1994 privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”. Ședința lărgită a prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova din 9 septembrie 1994 a discutat detaliat și a aprobat unanim răspunsul pregătit de specialiști, cu următoarea concluzie: „Convingerea noastră este, de aceea, că Articolul 13 din Constituție trebuie să fie revăzut în conformitate cu adevărul științific, urmând a fi formulat în felul următor *Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română*” [14, p. 13].

* Ce-i drept, mai târziu semnatarul articolului „a găsit curaj, după cum menționează profesorul universitar Nicolae Mățcaș, să-și ceară scuze public în fața dlui Corlăteanu pentru tonul cam ofensator al articolului” (vezi LR, 1995, nr. 3, p. 79).

La fel de corect s-a dovedit a fi răspunsul dat în cadrul anchetei, organizată de hebdomadarul *Literatura și arta* cu privire la glotonimul adevărat al limbii noastre, precum și în articolele *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbările politicii* [15], *Adevărul științific e ca lumina soarelui* [16] ș.a. La toate acestea trebuie adăugat și interviul *Atribuirea denumirii de limba română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova nu știrbește nici autoritatea și nici demnitatea nimănui*, în care afirmă că „Parlamentul nostru a abuzat de drepturile sale când și-a asumat răspunderea de a fixa denumirea limbii literare, care nu trebuie confundată nicidecum cu vorbirea obișnuită, de conversație în familie, pe stradă, în alte situații similare” [17, p. 97]. De fapt aceste adevăruri axiomatiche nu se cer a fi comentate.

Întors totalmente cu fața spre adevărul științific, savantul a fost reabilitat de către opinia publică. În luna mai 1988, la cea de a 75-a aniversare a academicianului, *Revista de lingvistică știință literară* (nr. 4) a inserat un material omagial sub semnătura Colegiului de redacție, unde se dau explicațiile de rigoare, absolvindu-l pe dl profesor de învinuirile ce i s-au adus în presă. În realitate, aceste acuzații se refereau la toți lingviștii din republică. Cu permisiunea cititorului, voi cita alineatul respectiv *in extenso*: „Deși știa mai bine decât toți că e vorba de aceeași limbă literară pe care o folosesc și dincolo de Prut, sub acțiunea împrejurărilor vitrege N. Corlăteanu, ca și mulți alții, cu toată împotrivirea interioară, a acordat – în teorie – sprijin politicii oficiale de precognizare a două limbi, în practică însă contribuind la promovarea (sau cel puțin neîmpotrivindu-se promovării) faptelor de limbă ce veneau în contradicție flagrantă cu așa-zisa «teorie». El n-a încercat să exercite presiuni asupra colegilor și subalternilor în vederea orientării cercetărilor în fâgașul denaturării realității sau al măsluirii materialului de limbă întru susținerea ideilor teoretic-eronate. Tocmai prin aceasta se și explică în bună măsură faptul că astăzi, când gândirea lingvistică s-a eliberat, în sfârșit, din încorsetarea ideologică și politică de până nu demult, se poate constata cu satisfacție că, în afară de un număr restrâns de articole și broșuri de circumstanță, aproape toate celelalte lucrări lingvistice de sinteză, precum și studiile concrete de aprofundare realizate în ultimele două-trei decenii în republică, demonstrează cu prisosință identitatea glotică moldo-română, căci materialul cercetat în ele, deși numit moldovenesc, este – la scară generală – singurul care ar putea fi: cel unic românesc. Drept incontestabilă dovadă în acest sens pot servi numeroasele recenzii și ecouri, apărute mai ales în străinătate, în care aceste lucrări sunt tratate ca investigații în domeniul limbii române, ceea ce corespunde, evident, realității”... [18, p. 66].

Materialul publicat și-a făcut efectul. De acum în anii următori au apărut mai multe articole, interviuri, recenzii și aprecieri scrise de colegii de breaslă și discipoli, în care profesorul nostru este repus la locul de cinste în filologia din Republica Moldova, demonstrându-se cu argumente incontestabile că savantul s-a ocupat toată viața de studierea limbii române (vezi RLȘL și LR nr. 3 1995).

Așadar, putem spune cu toată convingerea că chiar și când a fost nevoit să accepte denumirea de moldovenească (altfel nici nu se putea pe timpurile acelea), patriarhul

filologiei basarabene a promovat întotdeauna limba literară română. Ajuns la vârsta senectuții, el relatează: „Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic am vorbit și scris despre «limba moldovenească», deși aveam în inimă (o știau mulți dintre voi!) și Țara, și limba, și istoria întregului neam românesc. Eram, dragii mei, «supt vremi», sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copiii nedorți ai unei realități istorice vitrege și nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr” [19, nr. V, p. 5].

În cele din urmă adevărul despre românitatea noastră a fost rostit public, chiar dacă cu o regretabilă întârziere. Nu ne rămâne decât să conchidem că aportul dlui academician Corlăteanu la îmbogățirea patrimoniului românesc de spiritualitate este inestimabil.

Referințe bibliografice

1. Cușnir, Valeriu, Grama, Dumitru C. *Limba moldovenească sau limba română – argumente istorico-juridice*. În: Akademos, nr. 3 (34), septembrie 2014.
2. *Curs de limbă moldovenească literară contemporană*, vol. I. *Introducerea, Fonetică. Lexicologia. Morfologia* (Sub red. Lui A. T. Borșci, N. G. Corlăteanu (red. principali) și V. P. Soloviov). Chișinău, Școala Sovietică, 1956, p. 31-32.
3. Avram, Mioara. *Norma codificată a limbii române actuale*. În: Revistă de lingvistică și știință literară, 1993, nr. 2, p. 36.
4. Melnic, Vasile. *Adevărul despre o imprimare clandestină*. În: Dar făcut de Dumnezeu – materna. Chișinău, 2003, p. 40-41.
5. *Atribuirea denumirii de limba română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova nu știrbește nici autoritatea și nici demnitatea nimănui: Interviu cu academicianul N. Corlăteanu, Interlocutor Al. Bantoș*. În: Limba Română [Chișinău] 1995, nr. 1, p. 50.
- 5-a. *Interviul jubiliar*. În: Revistă de lingvistică și știință literară, 1990, nr. 4, p. 68.
6. Ibidem, p. 70.
7. *Роль русского языка в развитии словарного состава языков народов СССР*. În: Известия Академии Наук СССР. Отделение литературы и языка, 1959, v. XVIII, ed. a 4-a, iulie-august, p. 348.
8. Ciocanu, Ion. *Cuvântul unui discipol*. În: Omagiu academicianului Nicolae Corlăteanu la 80 de ani. Chișinău, Edit. Virginia, 1995, p. 109.
9. Corlăteanu, N. G. *Egale între egale (Limba moldovenească literară în perioada sovietică)*. Chișinău, 1971, p. 17.
10. Ibidem, p. 18.
11. Mățaș, Nicolae. *Suflet în sufletul neamului*. În: Limba Română [Chișinău], 1995, nr. 3, p. 78.
12. Mățaș, Nicolae. *Epur, si muove!* În: Limba Română [Chișinău], 1995, nr. 4, p. 26-27.

13. Corlăteanu, Nicolae. *Româna literară în Republica Moldova: istorie și actualitate*. În: *Limba Română* [Chișinău], 2005, nr. 4, p. 82-83.

14. *Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească”*. În: *Limba Română* [Chișinău], 1994, nr. 4, p. 13.

15. *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbările politicii*. În: *Moldova suverană*, 1994, 23 august – coautori: S. Berejan, A. Ciobanu.

16. Corlăteanu, Nicolae. *Adevărul științific e ca lumina soarelui*. În: *Săptămâna*, 1995, nr. 19, p. 6-9.

17. *Atribuirea denumirii de limbă română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova nu știrbește nici autoritatea și nici demnitatea nimănu...*, p. 48.

18. Corlăteanu, Nicolae. *La 75 de ani*. În: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 1990, nr. 4, p. 66.

19. Corlăteanu, Nicolae. *Las vouă moștenire...* În: *Limba Română* [Chișinău], 2005, nr. 4, p. 5.

Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)